

Araştırma Makalesi/ Research Article

Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Algısının Çiz-Yaz-Anlat Tekniği ile İncelenmesi

Özkan Akman* – Hüsameddin Ekinci**

(ORCID: 0000-0002-8264-3178 - 0000-0001-9274-9702)

Makale Gönderim Tarihi
23.10.2021

Makale Kabul Tarihi
25.12.2021

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Akman, Ö., Ekinci, H., "Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Algısının Çiz-Yaz-Anlat Tekniği ile İncelenmesi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/ Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı, (Aralık 2021): 82-115.

APA: Akman, Ö., Ekinci, H. (2021). Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Algısının Çiz-Yaz-Anlat Tekniği ile İncelenmesi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı), Aralık 2021, 82-115.

Öz

Bu çalışmanın Suriyeli ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarını ve bu algıların altında yatan nedenleri çiz-yaz-anlat tekniğiyle incelemektir. Araştırma sosyal bilgilerin Suriyeli ortaokul öğrencileri için ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Gaziantep il merkezi ve Şahinbey ilçe merkezinde eğitim gören devlet okullarından rastgele seçilmiş 100 Suriyeli ortaokul öğrencisinden oluşturmaktadır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, ozkanakman@sdu.edu.tr.

Assoc. Prof. Dr., Süleyman Demirel University, Faculty of Education, Department of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Turkey.

** Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, ekincihusamettin23@gmail.com.

Teacher, Ministry of Education, Turkey.

kullanılmıştır. Araştırma üç aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada Suriyeli ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarını ortaya çıkarabilmek amacıyla öğrencilerden sosyal bilgiler deyince akıllarına gelen beş tane karakalem çizimi yapmaları istenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında öğrencilerin yapmış olduğu bu beş çizim içerisinde sosyal bilgiler ile en fazla ilişkilendirdikleri bir çizimi seçerek bu çizimi niçin seçtiklerinin sebeplerini yazmaları istenmiştir. Araştırmanın son aşamasında gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiş 15 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrenci çizimleri ve kompozisyonlarında sosyal bilgilerin en çok tarih, beşeri coğrafya ve fiziki coğrafya ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik tutumlarının olumlu yönde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, çiz-yaz-anlat tekniği, ortaokul öğrencileri, algı

Evaluation of Syrian Secondary School Students' Perception of Social Sciences with Draw-Write-Tell Technique

Abstract

This education is researched by plane-write-tell the social studies researches of school schools. This research consists of 100 Syrian secondary school students randomly selected from public schools in Gaziantep city center and Şahinbey district center in the 2020-2021 academic year. Content analysis method was used in the analysis of the data. The research was carried out in three stages. In the first stage, in order to reveal the social studies perceptions of Syrian Secondary School students, the students were asked to draw five pencil drawings that came to mind when they said social studies. In the second stage of the research, students were asked to choose a drawing that they most associate with social studies among these five drawings and write the reasons why they chose this drawing. At the last stage of the research, semi-structured interviews were conducted with 15 students selected on a voluntary basis. It was determined that history, human geography and physical geography themes were most associated with social studies in student drawings at the last stage. It was also determined that the students had a positive attitude towards social information.

Keywords: Refugee, draw-write-tell technique, secondary school students, perception.

Giriş

Türkiye göç edilen veya Avrupa'ya yapılacak göçler için kullanılan bir ülkedir. Bu sebeple mültecilerin bir kısmı ülkemizden başka ülkelere giderken bir kısmı da Türkiye'de sığınmacı ya da mülteci kimliği altında kamplarda veya yerleşim yerlerinde hayatlarına devam etmektedir. Suriyeli göçmenlerin sığındığı pek çok ülke uluslararası hukukun ve insanlığın gereği olarak, bu konuda üzerine düşeni yerine getirmektedir. Bu ülkelerin başında ise en fazla Suriyelinin göç ettiği Türkiye Cumhuriyeti bulunmaktadır. Kalabalık mültecilerin varlığı, üstlenilen görev ve hizmetlerle ilgili pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Suriyeli mültecilerin bazılarına vatandaşlık verilmesi bazılarına da hususi önlemler alınmasını gerektirmektedir. Dil engeli ve toplumsal uyuşma probleminin ortadan kaldırılması konusunda, eğitimin en etkili faktör olduğunu düşündüğümüzde bu problemin nedenlerinin çözümsüzlüğü bir kısır döngü içerisine girmektedir. Zira sığınmacı çocuklara yeni gelmiş oldukları ülkede konuşulan dilin öğretilmesi ve içerisinde yaşamaya başladıkları toplumun değerlerinin, geleneklerinin, kültürünün öğretilmesi için eğitim-öğretim programına dâhil edilmesi gerekir. Bu gerçekleştirilmediği zaman, çocukların okula ulaşmasını engelleyen bu problemler, çözümsüz bir hal alabilmektedir. Bu nedenle çocukların ulusal eğitim-öğretim programlarına dâhil edilmesi gerekmektedir.¹

Sosyal bilgiler öğretim programı bireyin topluma uyum sağlamasını hedeflemektedir. Amerika'da Ulusal sosyal bilgiler konseyi (NCSS) sosyal bilgiler öğretim programı için müfredat standartları belirlemiştir. NCSS tarafından yapılan resmi tanım aşağıda verilmiştir: Sosyal bilgiler, yurttaşlık yeterliliğini teşvik etmek için sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin birleştirildiği bir alandır. Okul program dâhilinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinleri ve beşeri bilimler alanlarını kapsamaktadır. Sosyal çalışmaların temel hedefi, gençlerin karşılıklı bağımlılık dünyasında kültürel açıdan çeşitlilik içeren, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararı için bilinçli ve gerekçeli kararlar alma becerilerini geliştirmelerine yardımcı

¹ Kızıl ve Dönmez, Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri Ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi, 2017, s.207.

olmaktadır. Birçok ülke başarıları ve gelişmeleri için sosyal bilgiler öğretiminin önemini daha iyi anlıyor. Çünkü Sosyal bilgiler öğretimi öğrencilerin iyi dengelenmiş bir öğretim alması için farklı deneyimler sağlıyor. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretim programı günlük yaşamda ortaya çıkan tüm sorunları çözebilecek bir nitelikte olmalıdır.²

Ürdün'deki ortaokul ve liselerde gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik algılarını saptamak amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal bilgiler algılarını etkileyen en önemli faktör öğretmenlerdir. Öğretmenlerin ders anlatımında kitaplara bağlı kalarak bilgi sunumu ve geleneksel yöntemlerle ilerlemesi öğrencilerin sosyal bilgiler algılarını olumsuz etkilemiştir. Sınıf ortamı, öğretmenin enerjisi ve deneyimi, tartışma ortamı yaratması, saha uygulamaları ve geziler sosyal bilgiler dersine yönelik öğrenci algılarını olumlu yönde değiştirmede oldukça önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin günümüze ait güncel ve Ürdün toplumunu yansıtan içerikleri derse ilgiyi arttırmakta ön plandadır.³

Öğrenciler fen bilimleri ve matematik derslerini uygulamalı etkinlikler içerdiği ve yaşamlarıyla birebir bağlantılı olduğu için daha çok sevdiklerini dile getirmişlerdir. Öğrencilere göre sosyal bilgiler geçmişte kalmış ve yaşamlarından uzaktır. Bu bağlamda öğrencilerin çoğunun sosyal bilgilere yönelik bilgileri oldukça az ve yüzeyseldir.⁴ Genel olarak sosyal bilgilerin yaşamlarıyla birebir bağlı olduğunun ve öneminin öğretmenler tarafından yeterinde aktarılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersini farklı anlatım yöntemleri ve materyallerle desteklemesi, teknolojiyi derse entegre ederek görsel açıdan zenginleştirilmiş içerikler sunarak öğrencilerin algılarını olumlu yönde geliştirmeleri gerekmektedir

Sosyal bilgilerin öğrencilerin zihninde oluşturduğu algıyı ortaya çıkarmak önemlidir. Bu amaçla yapılan çalışmada Sosyal bilgiler dersi ile alakalı 17 geçerli kişisel metafor türettikleri belirlenmiştir. Bu

² Barth, Principles of social studies, 1981.

³ Allazi, Students perceptions of social studies A study of middle school and high school students in Jordan, 2004, s.9.

⁴ Zhao ve Hoge, What Elementary Students And Teachers Say About Social Studies, 2005, s.219.

metaforlar hayat, çiçek, ağaç, bilim alanı (tarih), gökkuşağı, büyük ve boş kutu, bilim kutusu, kitap, Mustafa Kemal, internet, Nasrettin Hoca, yemek, bal, hazine, elmas, hoca ve güneş şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu metaforlar arasında en çok ilişkilendirilen hayat, öğretmen ve çiçektir. Tematik kategoriler "konu çeşitliliği ve kapsamlılığı", "Sosyal bilgiler dersinden zevk alma", "ders içeriğinin önemi" ve "dersin yönlendirmesi" gibi temalar olmuştur. Bu araştırma, öğrencilerin ortaya attığı metaforların gerçek hayattan seçilen konuları yansıttığını ortaya çıkarmıştır. Örneğin; öğrenciler hayat, ağaç ve çiçek gibi metaforlar ürettiler. Benzerliğin sebepleri, öğrencilerin Sosyal bilgiler Dersinin Günlük hayat ile ilişkilendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.⁵

Suriyeli öğrencilerin günlük hayatta öğrendiği bilgi ve becerilerin sosyal bilgiler dersinde öğretilen bilgi ve becerilerle uyumlu olmaması çocukta bilişsel çelişkilere yol açarak farklı algılamalara neden olmaktadır. Bu Suriyeli öğrencilerin sosyal hayata ve topluma uyum sağlamasında sosyal bilgiler dersinde öğrendiği bilgi ve beceriler büyük öneme sahiptir. Ülkemizdeki Suriyeli mültecileri topluma daha uyumlu hale getirmek için sosyal bilgiler programında verilen bilgi ve beceriler çok önemlidir. Bu öğrencilerin eğitim hayatında daha az zorlukla karşılaşması için sosyal bilgiler müfredatını doğru algılamaları ve anlamlandırmaları çok önemlidir. Bu yanlış algılama ve anlamlandırmaların tespit edilerek verilecek eğitimlerle bunların ortadan kaldırılması ve bu öğrencilerin daha iyi eğitim alması sağlanmalıdır. Bu bağlamda Suriyeli ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili algıları ve anlamlandırmaları nasıldır? Bu algılama ve anlamlandırmaların altında yatan sebepler nelerdir? Soruları ortaya çıkmaktadır. Bu sorulardan hareketle ortaya çıkan alt problemler şunlardır:

1)Suriyeli ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler kavramına ne gibi anlamlar yüklemektedirler?

2)Suriyeli ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarının altında yatan sebepler nelerdir?

⁵ Gömleksiz, Kan ve Ümmühan, İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları, 2012, s.423.

3) Suriyeli ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler dersinde gördükleri konuları günlük hayatlarıyla nasıl ilişkilendirmektedir?

4) Suriyeli öğrenciler sosyal bilgiler eğitimini nasıl algılamaktadır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Eğitim araştırmalarında fenomenoloji yaklaşımının amacı, öğretmen ile öğrencilerin öğretme ve öğrenme deneyimleri içindeki ilişkiyi öğrenmektedir. Fenomenolojik inceleme, bireylerin öğrenirken nasıl davrandıklarını ve öğrenme konusunda ne tür bakış açıları olduğunu anlamaya çalışır. Fenomenolojik inceleme ile elde edilen bulgular mekâna bağlıdır. Başka bir ifadeyle farklı özellikleri olan milletlerde yer alan kişilerin bir kavrama ilişkin anlayışlarının oluşturduğu kategoriler ve bu kategoriler arasındaki hiyerarşi ayrımını ortaya koyar.⁶

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Gaziantep ili Şahinbey ilçesindeki devlet okullarından 6 ve 7'inci sınıf düzeyinden toplam 100 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin seçiminde için başarı düzeyi yüksek, orta ve alt kesimden öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada çiz-yaz-anlat tekniği kullanılmıştır. Çiz ve yaz tekniği, özellikle çocukların fikirleri ve kavramları nasıl açıkladığını ve anlamlandırdığını anlamak amacıyla kullanılan nitel bir araçtır.⁷ Suriyeli ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarını ve algıların arkasında yatan nedenleri ortaya çıkarmak için metot üçlemesi yapılmıştır. Araştırma öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, süreci ve katılımcı gizliliği konusunda gerekli bilgilendirmelerde

⁶ Çekmez, Yıldız ve Bütüner, Fenomenografik Araştırma Yöntemi, 2016, s.79.

⁷ McWhirter, Collins, Bryant, Wetton & Bishop, Evaluatingsafe In The Sun', A Curriculum Programme For Primary Schools, 2000, s.211.

bulunulmuştur. Katılımcıların algılarını tespit etmek için sınıf ortamında bir ders saatinde veri toplamanın ilk aşaması olan çizim aşaması için A4 kâğıtları dağıtıldı. Sonra bu A4 kâğıtlarını karakalemle beş eşit bölmeye ayırmaları istendi. Çizim aşaması öncesinde öğrencilerin çizimlerde estetik kaygıya düşmemeleri için çizimlerde estetiğin önemli olmadığı konusunda bilgilendirmeler yapılmıştır. Katılımcılara sosyal bilgiler kavramı denilince akıllarına gelen beş tane karakalem çizimi yapmaları istendi. Bu karakalem çizimleri sırasında estetiğin ölçülmediğini belirterek katılımcıların estetik kaygıları ortadan kaldırılmaya çalışıldı. Her katılımcı sosyal bilgiler kavramı ile ilgili beş farklı karakalem çizimi yaptı.

İkinci aşamada yapılan çizimlerin altında yatan sebeplerin ortaya çıkarılması amacıyla sınıf ortamında kompozisyon yazmaları istenmiştir. İkinci aşamada çizdikleri çizimlerin içerisinde bir tanesini seçip A4 kâğıdının arkasını çevirerek sosyal bilgiler denilince neden o kavram akıllarına geldiğini sebepleriyle birlikte yazmaları istendi. Üçüncü aşamada 15 katılımcıyla (8 kız, 7 erkek) yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcılarla okulda uygun derslik ayarlanmış ve zaman planlamasına uygun şekilde yapılmış, ortalama 25 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Süreci

Gaziantep ili Şahinbey ilçe merkezinde bulunan ortaokullarda veri toplamak için Gaziantep Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır. Yasal izinler alındıktan sonra okul yönetimi araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Öğrencilerin velileri hem çalışma konusunda bilgilendirilmiş, hem de onların yazılı izinleri de alınmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından 10.03.2021 - 26.04.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri öğrenim gördükleri okulda ve eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcıların izni alınarak kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizi, aynı konuda yapılmış olan araştırmalar üzerinde birbirinden farklı yapılmış araştırmalardan elde edilen sonuçları birleştirmek, ortak bir

noktada birleştirmek, ortak özelliklere göre kategorize ederek düzenli, ulaşılabilir bilgi kaynağı oluşturma süreci tanımlanabilir. Bilimsel verilerin düzenlenmesi, farklılıklarının karşılaştırılması ve özelliklerine göre gruplandırılması ve teorik sonuçlar elde edilmesinden oluşan bir yöntemdir.⁸

Aktarılabirlik ve Etik

Araştırmamıza başlamadan önce Gaziantep Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli etik izinleri alınmıştır. Araştırmanın veri toplama kısmı için Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurularak gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın gerçekleştirileceği okul yönetimi araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Araştırmaya katılacak öğrencilerin velileri bilgilendirilerek gerekli veli izin belgesi alınmıştır. Araştırmamızda etiği sağlamak için araştırmanın veri toplama sürecine başlamadan önce katılımcılar araştırma süreci ve araştırmanın içeriği hakkında bilgilendirilerek katılımcıların bilinçli onayı alındı. Araştırmaya katılan öğrencilerin kimlik bilgileri gizli tutularak 7E3 (7. Sınıfta öğrenim gören erkek öğrenci) gibi kodlamalar kullanılarak gizlilik sağlandı. Araştırma sürecinde toplanan verilerin orijinalliğinin korunmasına dikkat edilerek etik açıdan araştırma bulgularının korunması sağlandı. İç tutarlılığı sağlamak için doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Bulgular

Çizimler

Tablo 1 Katılımcıların genel sosyal bilgiler algıları

Kategoriler	Temalar ve Frekans Değerleri	%
Tarih (141)	<i>Tarihi Olaylar:</i> İstanbul'un Fethi (1), Aydınlanma Çağı (1), Sanayi İnkılabı (2), 15 Temmuz (1), Orta Çağ (1)	33.4
	<i>Tarihi Devletler:</i> Osmanlı Devleti (15), Karahanlılar (1)	
	<i>Tarihi Şahsiyetler:</i> Atatürk (10), Fatih Sultan	

⁸ Ültay, Usta ve Durmuş, Eğitim Alanında Yapılan Zihinsel Model Çalışmalarının Betimsel İçerik Analizi, 2017, s.33.

	Mehmet (4), Atilla (1), Osman Gazi (3), Sultan Sencer (1) Tarihi Mekânlar: Anıtkabir (6), Baharat Yolu (2), Ziggurat (3), Çadır (3), Müze (1) Tarihi Nesnelere: Tarihi Eser (24), Cami (2) Tarihi Kavramlar: Savaş (28), Padişah (18), Yazı (14)	
Fiziki Coğrafya (48)	<i>Doğal Unsurlar:</i> Doğal Afet (2), Yer Şekilleri (3), Dağ (6), Doğa(23), İklim (6), Küre (5), Deprem (2), Küresel Isınma (1)	11.4
Beşeri Coğrafya(111)	<i>Harita:</i> Türkiye Haritası (30), Dünya Haritası (17) <i>Beşeri Faaliyetler:</i> Tarım (22), Hayvancılık (25), Ekonomi (10), Sanayi (1), Madencilik (1), Ulaşım (1), İthalat (3), Çevre Kirliliği (1)	26.3
Bir Ders Olarak Sosyal Bilgiler (14)	Okul (7), Kitap (4), Öğretmen (2), Meclis (1)	3.3
Vatandaşlık (43)	Bayrak (23), Şehit (2), İstiklal Marşı (7), Asker (8), Vatan (2), Kimlik (1)	10.2
Birey ve Toplum (35)	Rol (1), Hak (17), Yardımlaşma (7), Sorumluluk (5), İnsanlar (3), Aile (1), Komşuluk (1)	8.3
Bilim ve Teknoloji (11)	Bilim Adamı (10), Korsan Yayın (1)	2.6
Hukuk ve Siyaset (12)	Meclis (8), Kanun (2), Antlaşma (1), Eşitlik (1)	2.8
İletişim ve Etkileşim (3)	Empati (3)	0.7
Kültür (3)	Ev (3)	0.7

Öğrenciler birden fazla görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin çizimleri incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgilerle en çok ilişkilendirdiği terim “tarih” (141) teması olmuştur. Bunun aksine öğrenci çizimleri incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgilerle ilişkilendirdiği temalar ise “kültür” (3) ve “iletişim ve etkileşim” (3) temaları olduğu tespit edilmiştir. Tablo-1 incelendiğinde, öğrenci çizimlerinde öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik algılarının sırasıyla tarih, coğrafya (fiziki-beşeri), milli kimlik, bilim ve teknoloji, birey ve toplum, bir ders olarak sosyal bilgiler, iletişim ve etkileşim, hukuk ve siyaset ve kültür kategorileri altında toplanmaktadır. Osmanlı Devleti’nin çok işlenmesini yakın tarihimizde kurulması ve sosyal bilgiler eğitim-öğretim müfredatında da en fazla değinilen devlet olduğu için çizildiği söylenebilir. Tarihi şahsiyetler konusu incelendiğinde Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Atilla, Osman Gazi, Sultan Sencer konulu çizimler bulunmaktadır. Bu tema içerisinde en fazla Atatürk (10) konulu çizimler yer alıyor. Sosyal bilgiler dersiyse en fazla ilişkilendirdikleri ve kendilerinde çağrışım yapan tarihi şahsiyetin Atatürk olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihi Mekânlar konusu ile ilgili çizimler incelendiğinde Anıtkabir, Baharat Yolu, Ziggurat, Çadır ve Müze konulu çizimler yer almaktadır. Bu çizimler içerisinde Anıtkabir (6) en fazla değinilen konu olmuştur. Bu da tarih konuları içerisinde Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili konuların kalıcılığını göstermektedir.

Tarihi Eserler konulu çizimler incelendiğinde Tarihi Eser ve Cami konulu çizimleri görülmektedir. Katılımcıların çizimleri incelendiğinde Tarihi Eserler konusunu Savaş konusundan sonra çizimlerde en fazla yer verilen konu olduğunu görülmüştür. Bu da katılımcıların günlük hayatta karşılaştıkları tarihi eserlerle sosyal bilgiler dersini ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Tarih konulu çizimler incelendiğinde en fazla yer verilen “Tarihi Kavramlar” konusu içerisinde Savaş, Padişah ve Yazı gibi konulara değinilmiştir. Bu konular içerisinde en fazla savaş konusuna değinilmesinin nedenlerine baktığımızda Sosyal Bilgiler Öğretim Müfredatı’ndaki “Savaş” konusunun yanında yakın geçmişlerinde yaşadıkları olaylarından da etkilendikleri düşünülebilir. Savaş konulu çizimler incelendiğinde de daha çok çocukların olduğu savaş konularına çokça değinildiği görülmüştür. Bu da savaşın çocukların bilinçaltında etkisini devam ettirdiğini gösteriyor olabilir.

Fiziki Coğrafya konusunun işlendiği çizimler incelendiğinde Doğal Unsurlar teması altında Doğal Afet, Yer Şekilleri, Dağ, Doğa, İklim, Küre, Deprem ve Küresel Isınma konusunun işlendiği gözlemlenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programı incelendiğinde en çok yer verilen disiplinlerden birinin Coğrafya olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerde içinde yaşadığı doğal çevre hakkında bilgilerin yer aldığı bir derstir. Doğal Unsurlar teması içinde katılımcıların en fazla yer verdikleri Doğa(23) konusu olduğu görülmüştür. En fazla doğa konusunu sosyal bilgiler ile ilişkilendirmeleri günlük hayatta karşılaşmalarından dolayı olabilir. Katılımcılar günlük hayatta karşılaştıkları ve insanlar üzerinde yıkıma neden olan Doğal Afet, Deprem ve Küresel Isınma gibi konuları sosyal bilgilerle ilişkilendirmeleri sosyal bilgiler dersinin hayat ilişkisini de ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların çizimleri incelendiğinde günümüzde insanların hayatlarını etkileyen bu olaylara karşı bilinçlenmenin önemine dikkat çekilmek istenmiştir. Katılımcıların çizimlerinde dikkat çekici yönlerden biri de insanların doğayı kirlettiklerine ve bunun sonucunda da doğal çevrede bazı değişimleri beraberinde getirdiğine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi işlenirken akılda kalıcılığı artırmanın en etkili yöntemlerinden biri de derslerde materyal kullanılmasıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çizimlerinde küreye yer vermeleri bunun somut bir göstergesidir.

“Beşeri Coğrafya” konusunun işlendiği çizimler incelendiğinde katılımcıların çizimlerini Harita ve Beşeri faaliyetler temaları altında toplanmıştır. Harita temasının işlendiği çizimler incelendiğinde çizimlerin Türkiye Haritası ve Dünya Haritası temaları şeklinde işlendiğini görülmüştür. Özellikle “Türkiye Haritası” temalı çizimler en fazla işlenen temadır. Katılımcıların sosyal bilgilerle ilgili harita algılarının altında yatan sebepler sosyal bilgiler dersinde materyal olarak çok maruz kalmalarıyla birlikte sosyal bilgiler kitaplarında yer alan haritalardan kaynaklı olabilir. Sosyal bilgiler derslerinde materyal kullanımının bilgiyi anlamlandırmayı kolaylaştırarak daha kalıcı bir öğrenme sağladığı söylenilebilir.

Beşeri Faaliyetler temasının işlendiği çizimleri incelendiğinde Tarım, Hayvancılık, Ekonomi, Sanayi, Madencilik, Ulaşım, İthalat ve Çevre Kirliliği temalı çizimlerin olduğunu görülmektedir. Bu tema altındaki

çizimleri incelendiğinde en fazla işlenen konunun hayvancılık olduğu görülmüştür. İnsanlar toplumsal hayat içerisinde geçimini sağlamak için belli bir mesleği yapması gerekir. Bu yapacağı mesleği belirlemenin en önemli aşamalarından biri de ortaokul kademesidir. Mesleklerin özelliklerini tanımaya başlayarak kendisine bir ekonomik faaliyet alanı belirlemeye çalıştığı ortaokul kademesinde bireye belli bakış açısı kazandıran derslerin en önemlilerinden biri de kuşkusuz sosyal bilgiler dersidir. Günlük hayattaki ekonomik faaliyetlerin tanıtılması açısından sosyal bilgiler önemli olduğunu katılımcıların çizimlerinden çıkarılabilir. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretim müfredatında ekonomik faaliyetlere yer verilmesi de katılımcıların bu ekonomik faaliyetleri işlemelerinde etkili olduğu söylenilebilir.

Bir ders olarak Sosyal Bilgiler temalı çizimler incelendiğinde Okul, Kitap, Öğretmen ve Meclis gibi konularla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bir ders olarak Sosyal Bilgiler temalı çizimlerde en fazla okul teması işlenmiştir. “Öğretmen” temasının işlenmesinin öğretmenin ders işleme sürecinde öğrencilerle kurduğu ilişkiden kaynaklanabilir. Katılımcıların çizimleri incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenin ders sırasındaki tavrının ve ders işleme biçiminin dersi sevme veya dersi anlama üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktadır. Öğretmenin okul ve sınıf içi tavırlarının öğrencilerin dersi anlamaları, dersi sevmeleri hatta okulu sevmeleri üzerindeki etkisinin büyük olduğu söylenilebilir.

“Milli Kimlik” temasında ele alınan çizimler incelendiğinde Bayrak, Şehit, İstiklal Marşı, Asker, Vatan ve Kimlik gibi temaların işlendiği görülmektedir. “Milli Kimlik” temasının işlendiği çizimler incelendiğinde en fazla işlenen konu “Bayrak” temasıdır. Bununla birlikte “Asker” teması da çok işlenmektedir. “Asker” temalı çizimler incelendiğinde daha çok kendileri ile askerlik mesleği arasında ilişki kurmaya çalıştıkları söylenilebilir. Büyüyünce yapmak istekleri mesleğin askerlik olması geçmişteki yaşantılarından kaynaklanabilir. Milli Kimlik temalı çizimler incelendiğinde Şehitlik, Vatan ve İstiklal Marşı temalarının da işlenen temalar olması yine bu askerlik mesleğine olan ilgilerinin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Bu temaların çok fazla çizimlere yansımalarının diğer bir sebebi de sosyal bilgiler öğretim

müfredatında verilmek istenen değerler eğitiminden de kaynaklandığı söylenilebilir.

“Birey ve Toplum” temalı çizimleri incelediğimizde Rol, Hak, Yardımlaşma, Sorumluluk, İnsanlar, Aile ve Komşuluk konularının işlendiği görülmektedir. İnsan sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde yaşamaktadır. Bireyin bu toplumsal hayat içerisinde uyumlu bir şekilde yaşayabilmesi için toplumsal hayat kurallarını ve kanuni haklarını öğrenerek bu haklarını kullanabilmesi gerekir. Katılımcıların birey ve toplum temalı çizimleri incelendiğinde en fazla değinilen konunun hak olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler dersi çocuğu hakları konusunda bilinçlendirmeyi ve toplum içerisinde diğer insanlarında hakları olduğunu bilerek onların haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

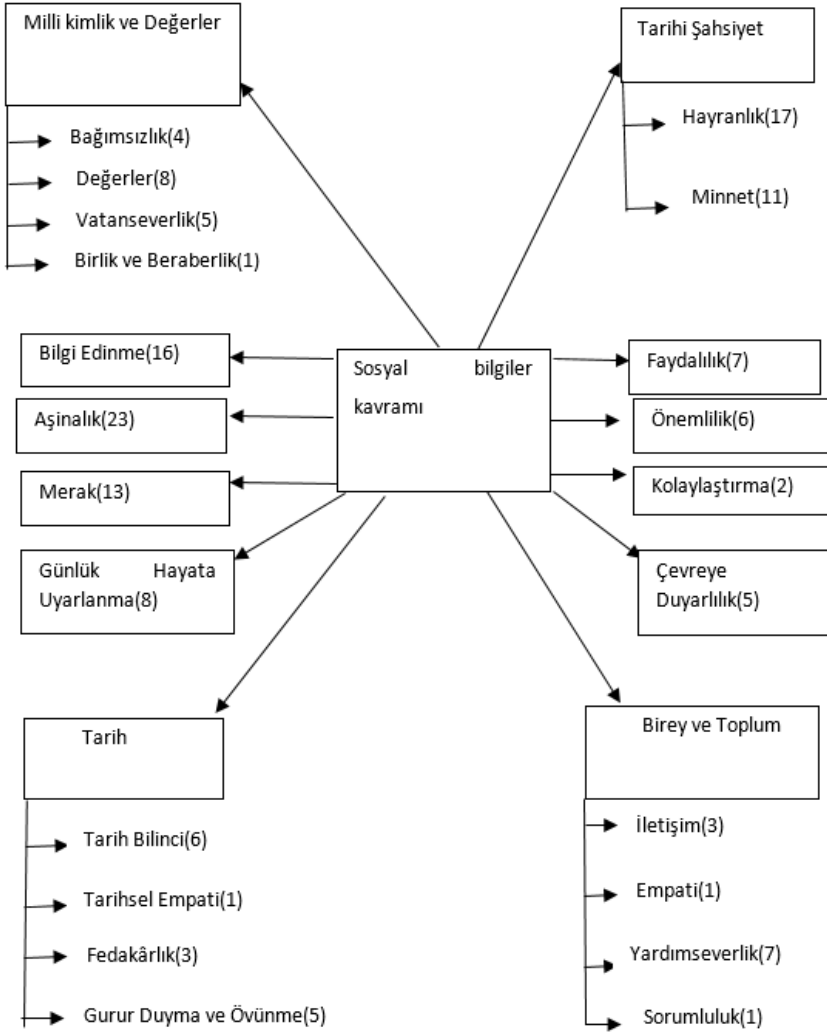
“Birey ve Toplum” temalı çizimler incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretim programında çok fazlaca yer verilen bireye kazandırılması amaçlanan yardımlaşma konusunda yansıdığı görülmüştür. Her bireyin toplumsal hayat içerisinde rolleri ve bu rollerinin de kendisine yüklediği sorumluluklar olduğunun bilincine vararak bu sorumlulukları yerine getirmesi konusunda bilincin bireye kazandırılmasında sosyal bilgilerin önemli bir ders olduğunu öğrenci çizimlerine yansımıştır. Günümüzde kültürel değişimler sonucunda giderek önemini kaybeden bir olgu olan komşuluk konusunun da katılımcıların çizimlerine yansması Sosyal Bilgiler ile ilişkilendirilmesi sosyal bilgilerin önemini giderek kaybeden ve toplumsal birlikteliği sağlayan değer ve becerileri de bireye kazandırdığı söylenilebilir. “Bilim ve Teknoloji” temalı çizimler incelendiğinde “Bilim Adamı ve Korsan Yayın” konularının işlendiği görülmektedir. “Birey ve Teknoloji” temalı çizimler incelendiğinde geçmişten günümüze değişen dünyadaki bilimsel faaliyetlere dikkat çekerek öğrencilerde bilimsel faaliyetlere karşı ilgi uyandırarak onları bilimsel faaliyetler konusunda yönlendiren bir görev üstlendiği görülmektedir. Sosyal bilgiler öğrencileri bilimsel faaliyetleri yaparken bilimsel ahlak konusunda da eğiterek onları bilimsel etik konusunda da bilinçlendirdiği söylenilebilir. Öğrenci çizimlerinde bilim adamalarının yaptıkları çalışmalara karşı bir hayranlık ve onlar gibi yeni buluşlar yapma isteği de görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bireylere bilimsel çalışmalar yapılırken hangi yolların izleneceği

konusunda eğitmeyi amaçladığı ve bu şekilde yaparak yaşayarak öğrenme temelli bir eğitim yöntemi ile bilgilerin kalıcılığını da artırmayı amaçlamaktadır.

“Hukuk ve Siyaset” temalı öğrenci çizimleri incelendiğinde Meclis, Kanun, Antlaşma ve Eşitlik konularının işlendiği görülmüştür. “Hukuk ve Siyaset” temasının işlendiği çizimlerde en fazla işlenen konu “Meclis” temasıdır. Sosyal Bilgiler dersi bireyi toplumsal hayatta insanlara karşı davranışlarında nasıl davranması gerektiği konusunda bilinçlendirmeyi amaçlayan bir derstir. Eşitlik değeri ile sosyal bilgilerin ilişkilendirilmesi sosyal bilgilerin bireyin toplumsal yaşam içerisinde diğer insanlara karşı tavrını da bilinçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Devletlerin eğitim-öğretim süreci ile toplumsal hayat içerisinde hukukun üstünlüğüne saygılı ve kanunlara uyacak etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçladıkları söylenebilir.

“Hukuk ve Siyaset” temalı öğrenci çizimlerine baktığımızda sosyal bilgilerin bu etkin vatandaş yetiştirme sürecinde aktif görev üstlendiği yargısı çıkarılabilir. “İletişim ve Etkileşim” temalı öğrenci çizimlerinde Empati becerisine dikkat çekilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bireyin toplumsal hayat içerisinde karşılaştığı sorunları çözmeye doğru iletişim kurması önemlidir. Karşısındaki insanın açısından da olaylara bakarak onu anlamaya çalışması çok önemlidir. “İletişim ve Etkileşim” temalı çizimlerden hareketle sosyal bilgilerin bireyin sosyal hayatında karşılaştığı problemleri çözmeye konusunda birey açısından önemli olduğu söylenilebilir. Sosyal bilgiler bireyi iletişim sürecinde dikkat edilmesi gereken unsurlar konusunda bilinçlendirerek bireyi toplumsal uyum konusunda biçimlendirmektedir.

Kompozisyonlar ve Görüşmeler

Şekil 1. Suriyeli ortaokul öğrencilerinin genel sosyal bilgiler algısı

Şekil-1 incelendiğinde öğrenci kompozisyonlarının ve görüşmelerinin içerik analizi sonucunda öğrencilerin sosyal bilgiler algısının sırasıyla tarihi şahsiyet, aşinalık, bilgi edinme, milli kimlik ve değerler, tarih, merak, birey ve toplum, günlük hayata uyarlanma,

faydalılık, önemlilik, çevreye duyarlılık ve kolaylaştırma temaları altında toplandığı görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı “Hayranlık” temasında tarihimizde başarılar sağlamış padişah veya komutanlara karşı olan sevgilerini ifade etmişlerdir. Özellikle Osmanlı padişahlarının başarılarından ve tarihimizde ortaya koyduğu mücadelelerden dolayı padişahlara karşı bir hayranlıkları olduğu söylenebilir. Bu temayı işleyen öğrencilerin görüşlerini temsilen 7K1 kodlu öğrencinin görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Ben Osman Gazi’ye hayranım çünkü Osmanlı Devleti’ni kurdu. Osman Gazi bize birçok tarihi eser bıraktı. Osmanlı devletinin sınırlarını genişleterek Osmanlı Devleti’ni zengin ve güçlü bir devlet haline getirdi. Osman Gazi’nin adaletini de çok beğendim. Osmanlı Devleti’nde yaşayan herkese adaletli davrandı. Kendi soyundan olan kişileri bile cezalandırdı. Osman Gazi’nin adaletine hayran kaldım.”

“Hayranlık” temasını işleyen bazı katılımcıların da Osmanlı devletine karşı bir hayranlığı olduğu görülmektedir. Bu katılımcıların kompozisyonlarında Osmanlı Devleti’nin başarılı yönetimine değindikleri ve bir hayranlık besledikleri görülmektedir. Bu konuya değinen 6E3 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Osmanlı Devleti İstanbul’u fethetti. Osmanlı Devleti üç kıtayı uzun yıllarca yönetti. Tarihin en kısa süren savaşlarından birini kazanmışlar. Osmanlı Devleti çok güçlü bir devlettir.”

“Hayranlık” temasını işleyen katılımcıların kompozisyonlarını incelediğinde bazı katılımcıların Osmanlı padişahlarının haricinde Atatürk’e ve onun başarılarına değinerek ona karşı büyük bir hayranlıkları olduğu söylenebilir. İlkokul kademesinden itibaren Atatürk ve Atatürkçülük konularına öğretim programlarında yer verilerek bu konuda öğrencilerin bilinçlendirilmesi sağlanmak istenmesinin araştırmaya katılan katılımcıların çok fazla yer vermesinde etkisi olmuştur. Katılımcıların yazdığı kompozisyonlar incelendiğinde Atatürk’ün başarılarına ve fedakârlıklarına karşı bir hayranlık olduğunu söyleyebiliriz. E79 kodlu katılımcının bu konudaki görüşü şu şekildedir.

“Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu olduğu için, biz çocuklara 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’ni hediye ettiği için, Türkiye

Büyük Millet Meclisi'ni kurdu için, ülkemizin kurulması için başarılı mücadeleler verdiği için, vatanımızı savunduğu için ve biz çocukları çok sevdiği için Atatürk'ü çok seviyorum."

Hayranlık temasının işlendiği Atatürk ile ilgili E64 kodlu katılımcının görüşü de şu şekildedir:

"Mustafa Kemal Atatürk bizim çok önemli biridir. Onun sayesinde savaşları kazandık ve ülkemizi kurduk. Türkiye Cumhuriyeti için çok büyük işler yaptı. O olmasaydı şimdi burada ben bunları yazamazdım."

"Tarihi Şahsiyetler" teması altında işlenen konulardan biri de minnettir. Katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programı içerisindeki tarih disiplini konuları işlenirken tarihin dönüm noktalarında bizim günümüzü etkileyecek büyük işler yapan şahsiyetlerin fedakârlıklarını öğrenerek onlara karşı minnet duydukları görülüyor. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bireye tarihindeki şahsiyetlere karşı vefakâr olan ve onların yaptığı fedakârlıklardan ders çıkararak yeri geldiğinde vatani için kendisinin de aynı fedakârlıkları yapabilmesi konusunda bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. "Minnet" temasını işleyen katılımcılara bakıldığında bu konuyu işlemelerindeki en önemli sebeplerden birinin bu tarihi şahsiyetlerin Müslümanlar için yaptığı önemli fedakârlıklardan dolayı olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın öğrencileri tarihi şahsiyetler konusunda bilinçlendirmesi "tarih tekerrürden ibarettir" sözünden hareketle bu şahsiyetlerin yaptığı gibi ülkesi için yeri geldiğinde kendisi de fedakârlık yapabilecek bilinçli ve etkin vatandaşlar yetiştirme amacından dolayı olduğu söylenebilir. Öğrencilere bu tarihi şahsiyetleri rol model olarak da gösterme amacı olduğunu söylenebilir. Bu konuda 7K1 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

"Sosyal bilgiler kitabında bir görsel görmüştüm. Bu görselde gökyüzündeki ayın ve yıldızın yansıması yerdeki kan birikintisine yansımıştı. Bu görsel çok dikkatimi çekmişti ve öğretmenime bu görseli sorduğumda bana bizim için kendini feda ederek şehit olan askerlerimizin yaptıkları fedakârlıktan bahsederek bayrağımızın şeklini ve rengini nereden aldığını temsil ettiğini söyledi. O şehitler bizim için kendilerini feda etmişler. Savaşlarda bazen kaybetseler de çok kayıplar vermelerine rağmen yine de vazgeçmeyerek canlarını dahi feda etmişler."

“Tarihi şahsiyetler” temasının işlendiği bazı katılımcıların kompozisyonları incelendiğinde Mustafa Kemal Atatürk’ün yapmış olduğu fedakârlıklara değinilerek onun bu ülkenin kurulmasındaki etkisine dikkat çektikleri görülmüştür. “Atatürk ve Atatürkçülük” kazanımları sadece Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’nda olmayıp diğer derslerde de çokça değinildiği için bu konuda bir bilinç oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Bu konu hakkında 6K3 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Mustafa Kemal Atatürk olmasaydı şimdi burada olamayabilirdik. Onun güçlü duruşu ve fedakârlıkları sayesinde bu ülke kuruldu. Şimdi burada özgürce yaşayabiliyorsak bunu ona borçluyuz. Bu vatani bize armağan ettiği için ve bizim için çok fedakârlıklar yapan çok güçlü biri olduğu için bende onu kendime örnek alıyorum.”

Sosyal bilgiler dersi öğrencileri bilimsel faaliyetler konusunda bilgilendirerek günümüzde kullandığımız birçok buluşta emeği olan insanlar konusunda da bilinçlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Eğitim hedeflerine baktığımızda bilimsel faaliyetler konusunda öğrencileri gerekli bilgi ve becerilerle donatma gibi hedefleri vardır. Özellikle yapılandırmacı eğitim modeli ile birlikte öğrencinin ön plana alınarak yeni fikirler ve buluşlar yapabilmesi hedeflenmektedir. Öğrenciler yeni bir buluş yapacakları zaman nasıl yollar izlemesi gerektiğini önceden buluş yapmış insanlar üzerinden örneklerle anlatarak bilim adamlarını model alması sağlanmaya çalışılmalıdır. Sosyal bilgiler derslerinde öğrenciler günümüzde kullandığımız icatları kimlerin yaptığını öğrendiğinde onlara karşı bir minnet duygusu beslemeye başladığı söylenebilir. Bu konuda 7E4 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Aydınlanma Çağı sonrasında düşünce özgürlüğü başladığı için o dönemden sonra bilimsel faaliyetler hız kazanarak buluşlar artmaya başladı. Günümüzdeki birçok icadın ortaya çıkması o dönemdeki bilim adamları sayesinde olmuştur. Bilim adamları buluşlar yapmasaydı telefon ve bilgisayar gibi ürünler olmazdı. Bunlar olmasaydı fotoğraf çekemezdik ve gezdiğimiz yerleri daha sonradan hatırlayamazdık. Bunun gibi örneğin; saat icat edilmeseydi her yere geç kalırdık ve hayatımızı planlayamazdık. Kısacası bilim adamlarının yaptığı buluşlar olmasaydı şimdi çok zorlanırdık.”

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ve bireylere kazandırılmayı amaçlanan bireyi etkin bir vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlayan beceri ve değer hedefleri vardır. "Milli Kimlik ve Değerler temasını işleyen katılımcıların kompozisyonları incelendiğinde sosyal bilgiler dersi bireyleri vatanını ve milletini seven bireyler olarak yetiştirme hedeflerinin öğrenciler tarafından konu edildiği söylenilebilir. "Milli Kimlik ve Değerler" temasının işleyen bazı katılımcıların "Vatanseverlik" konusuna değinmişlerdir. "Vatanseverlik" teması Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın hedefleri arasında yer aldığını ve bireyi vatanın yararını en üst amaç olarak çalışacak bireyler yetiştirme hedefinin bir sonucudur. Sosyal bilgiler dersinde işlenen tarih konularında vatanını seven ve vatanın geleceği için büyük fedakârlıklar yapan kişilerin de öğrenciler tarafından tanınması ile öğrenciler bu konuda bir bilince sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların yazdığı kompozisyonlar incelendiğinde öğrenciler bu gün içinde yaşadıkları özgür hayatla ilişkilendirerek Vatan sevgisi ile yapılan fedakârlıklara değinmişlerdir. "Vatanseverlik" temasının işlendiği 7K4 kodlu katılımcının görüşü şu şekilde ifade edilmiştir:

"Sosyal bilgiler dersinde öğretmenimiz küçük yaştaki çocukların bizim için azimle mücadele ederek hayatlarını feda etmişler. Vatanlarını korumak için kendilerini feda etmeleri çok ilgimi çekti. Bizim için bu kadar fedakârlık yapan insanlara karşı bizde saygı duymalıyız. Vatani için kendini feda eden kişilerin hikâyelerini dinlediğimde benimde vatan sevgim daha da artıyor."

"Milli Kimlik ve Değerler" temasını işleyen bazı katılımcıların kompozisyonları incelendiğinde Bağımsızlık konusuna vurgu yapmışlardır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerden biri de bağımsızlıktır. Sosyal bilgiler dersi ile vatanını seven ve ülkesinin bağımsızlığı için gerektiğinde üzerine düşen sorumlulukları yapan etkin vatandaşlar yetiştirilmeyi amaçlamaktadır. "Bağımsızlık" temasını yazan katılımcıların kompozisyonlarında bağımsızlık sembollerinden olan "Bayrak" temasını konu edinmişlerdir. Sosyal bilgiler dersi öğrenciler bayrağın önemi konusunda bilinçlendirerek her bireyin bağımsızlık sembollerimizi koruma konusunda bilinçlendirmeyi hedeflemektedir.

“Bağımsızlık” teması ile ilgili 6E5 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde bayrağımızın önemi ve bağımsızlığımızı temsil ettiğini öğrenmiştir. Bayrağımız için birçok insan mücadele etmiş ve bazıları gazi bazıları ise şehit olmuşlar. Biz onların sayesinde bağımsız olmuşuz. Onlar olmasaydı bağımsızlığımızı kazanmayacak ve özgürce yaşayamayacaktık. Bayrağımızı bizden önce nasıl korudularsa bizde o şekilde korumalıyız. Çünkü o bizim bağımsızlığımızın göstergesidir.”

Sosyal bilgiler dersi öğrencileri günlük hayat içerisinde yaşarken toplumla uyumlu yaşayabilmesi için gerekli beceri ve değerler konusunda şekillendirmektedir. Bireyin toplumsal hayat içerisindeki birlik ve beraberliğin önemi konusunda bilinçlendirerek bu birlik ve beraberliği sağlayan uygulamalar konusunda bilinçlendirmektedir. Toplumsal hayat içerisinde birlik ve beraberlik sağlayan bu uygulamaları koruyarak sonraki nesillere aktarmanın önemini bireye kavratmayı da sosyal bilgiler dersi amaçlar. Okul ortamı bireye birlik ve beraberlik duygusunun önemini aşlamak için farklı uygulamalar yaparak birlik beraberliğin önemini yaparak yaşayarak öğretmeyi hedeflemektedir. Bireyin bu okul kültürü içerisinde benimsediği birlik ve beraberlik duygusunu toplumsal hayat içerisinde uygulayarak büyüklerinde de farkındalık oluşturması öğretim programlarının hedefidir. Birlik ve beraberliğin önemine ve bu birlik ve beraberliği artıracak uygulamalar konusunda 7K7 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“İnsanların birlik ve beraberlik içinde yaşamaları önemlidir. Düşünlerde insanlar beraber kol kola eğleniyor. Bir de bayramlarda dargın olan insanlar barışıyor ve herkes bir araya toplanıyor. Bayramlarda fakir insanlar da hatırlanarak onlara da etler veriliyor. Bunun gibi uygulamalar birlik ve beraberliğimizi arttırıyor.”

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda çocuğa kazandırılmasının hedeflenen değerler vardır. Çocuğa değer kazandırma eğitimi ilk olarak aile anne ve baba ile başlar. Daha sonra ilkokul kademesinde devam eder. Bu değer eğitimi sırasında ortaokul kademesinde Sosyal Bilgiler dersi çocuğa hedeflenen değerleri kazandırarak bu değerleri günlük hayatında da uygulamaya koymayı hedeflemektedir. Toplumsal hayat içerisinde bu değerlere dikkat etmek önemlidir. Çünkü bu değerlerin

toplumun arasındaki birlik ve beraberliği sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Değerlerimizden olan önceki nesillerden bize aktarılan gelenek ve görenekleri koruyarak bizden sonraki nesillere aktarma görevi olduğunu çocuğa bildirmeliyiz. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere maddi ve manevi değerlerimiz olduğunu bildirerek kültürel değerlerimizin neler olduğu konusunda bilinçlendirmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programı unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş bazı değerlerimizde çocuğa kazandırarak toplumsal hayat içerisinde o değerleri tekrar canlandırmayı da amaçlandığını görülmektedir. Maddi kültürel değerlerimizden olan tarihi eserler konusunda bireyi bilinçlendirerek bu tarihi eserlerin korunması konusunda çocukları bilinçlendirmek maddi değerlerimizi koruma konusunda çok önemlidir. Sosyal bilgiler bireye toplum içerisinde uygulaması için saygı ve sevgi değerleri gibi toplumda büyüklerine ve küçüklerine karşı göstermeleri gereken değerler olduğu konusunda bilinçlendirmeyi hedeflemektedir. “Değerlerimiz” konusunda 6E6 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersi bizim kültürümüzü öğrenmemizi ve saygı sevgiyi öğretir. Kültürel unsurlarımızı öğrenmemizi sağlar. Bu değerlerimizden olan bayramlarda yeni elbiseler giyerek büyüklerimizin ellerinden öperiz büyüklerimiz bize hediyeler verir. Bizde bizden küçüklere karşı sevgi gösteririz. İhtiyacı olan insanlara yardımlarda bulunularak onlarla bir şeyler paylaşırız. Bayramlarda herkes mutlu olur.”

Sosyal Bilgiler dersi toplumsal hayat içerisindeki değerlerden biri olan düğünlerimizin ve düğünlerimizdeki bazı uygulamalar konusunda çocukları bilinçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu konuda 7E6 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler denilince aklıma hemen gelenek ve göreneklerimiz geliyor. Bu gelenek ve göreneklerimizi çok seviyorum. Bu gelenek ve göreneklerimizden biri olan düğünlerimizde insanların bir araya gelerek halay, zeybek ve horon gibi yöresel oyunlarımızla eğlenmesi çok güzel oluyor. Düğünlerimiz bizim hep birlikte mutlu olmamızı sağlayan değerlerimizdendir.”

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin eğitim hayatının yanında çocuğun günlük hayatı açısından da çok önemli bir ders olduğu muhakkaktır.

Sosyal bilgiler dersi sosyal bilimleri bünyesinde toplayan bir öğretim programı olduğu için bireyin toplumsal hayata uyumu için büyük önem taşır. Sosyal bilgiler dersi bireyin geçmişi anlaması ve günümüzle ilişkisini anlamlandırması açısından önemlidir. Çocuğun hayatının ilerleyen dönemlerinde karşılaştığı toplumsal hayat içerisindeki sorunları nasıl çözeceği konusunda şekillendirdiği için önemlidir. Sosyal Bilgiler çocuklarda tarih bilinci oluşturarak üzerinde yaşadıkları toprakların hangi zorluklarla kazanıldığı konusunda bilinçlendirerek vatanını ve milletini seven etkin vatandaşlar yetiştirilmesi açısından önemli bir derstir. Sosyal Bilgiler dersinin önemi konusunda 6K5 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler çocuk hakları konusunu bizi haklarımız konusunda bilgilendiren önemli bir derstir. Sosyal bilgiler bize günlük hayatta eşitlik ve adalet gibi kavramlar konusunda bilgilendiriyor. Sosyal bilgiler bize büyüdüğümüzde gerekli olan bilgileri öğretiyor. Bize ülkemizi daha da geliştirmek için gerekli bilgiler veren çok önemli bir derstir.”

İçinde bulunduğumuz dünya her geçen gün daha da kirletilmektedir. Doğal çevredeki birçok bitki ve hayvanın yaşam alanlarını kirleterek onların yaşam koşullarının zorlanmasından dolayı birçok bitki ve hayvan nesli yok olmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı çocukları doğal çevreyi kirletmeme ve çevresinde doğal çevreyi kirleten kişileri gördüğünde uyararak çevreyi koruma konusunda toplumda bir bilinç oluşturma gibi hedeflerinin olduğu söylenilebilir. Sosyal bilgiler ile çocuklar çevre kirliliğine dikkat çekmek amacıyla birçok proje fikirleri tasarlamıştır. Çevre kirliliği konusunda çocuğu öncelikle okul veya sınıf kültürü içerisinde şekillendirerek bu davranışlarını toplumsal hayat içerisinde uygulamasını sağlayarak çevreye duyarlılık konusunda toplumda bir farkındalık oluşturulmak istemektedir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere doğayı koruma amacıyla kurulmuş kurtuluşlar konusunda da bilinçlendirerek çevreye duyarlılığın evrenselliği konusunda öğrenciyi bilinçlendirmektedir. Doğal çevreye duyarlılık konusunda 7K10 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Günlük yaşamda yerde gördüğümüz çöplerden dolayı doğal çevreyi kirletmemiz gerektiğini herkes öğrenmelidir. Çöplerimizi çöp

kutularına atarak doğal çevreyi kirletmemiz gerektiğini herkesin bilmesi gerekir.”

Doğal çevreye duyarlılık konusuna dikkat çeken 6E8 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“İnsanlar ormanların kirlenmesine neden olmaktadır. Ormanları kirletmek yerine ağaçların kesilmesini engelleyerek ve orman alanların artırılması amacıyla ağaç ekmeliyiz. Bu ormanlarda yaşayan hayvanları da korumalıyız.”

Sosyal Bilgiler toplum içerisinde her bireyin hakları olduğunu çocuk olarak öğrencilerin de haklarının olduğu konusunda bilinçlendirmektedir. Sosyal bilgiler bireyin toplumsal hayatı içerisinde karşılaştığı hak ihlallerine karşı hakkını nasıl savunacağı konusunda bilinçlendirmektedir. Sosyal bilgiler her bireyin özgürlükleri olduğunu ama bu özgürlüğün sınırsız olmadığını başka insanların haklarının başladığı yerde özgürlüğün bittiği bilincini çocuğa kazandırmayı amaçlayan bir disiplindir. Günlük hayata uyarılama temalı 7K10 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler günlük hayatta kullandığımız haklarımız konusunda bize bilgi veriyor. Örneğin; ben bir çocuğum ve benim eğitim gibi haklarım var bunu sağlama devletin görevlerindedir. Bir başka hak olarak vatandaşlık hakkından dolayı elde ettiğimiz haklarımız var. Örneğin; biri bize karşı bir suç işlediğinde onu şikâyet etme hakkına sahibiz. Konut dokunulmazlığı hakkı, seyahat özgürlüğü, eğitim hakkı ve temel haklarımızdan olan yaşama hakkı gibi haklarımız vardır. Bu haklarımızı nasıl koruyabiliriz, Haklarımızı kullanmamız engellendiğinde neler yapabiliriz ve bu haklarımızı ararken nelere dikkat etmemiz gerektiği konusunda sosyal bilgiler dersi bizi bilgilendiriyor.”

Sosyal bilgilerin günlük hayata uyarlanması ile ilgili 7E9 kodlu öğrencinin görüşü ise şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde öğrendiğimiz bilgileri günlük hayatımızda birçok yerde kullanabiliyoruz. Örneğin; sosyal bilgiler dersinde iletişim araçlarını doğru kullanma konusunu işliyoruz bunu günlük hayatımızda telefon ve bilgisayar gibi araçları kullanırken kullanıyoruz. Sosyal bilgiler dersinde ekonomik konulardan olan ticaret ile ilgili konular işliyoruz günlük hayatımızda da alışverişte bu bilgilerimizi kullanabiliyoruz.”

Eğitim sürecinin amacı çocuğun faydasına olacak bilgi ve becerilerle çocuğu donatmaktır. Eğitim sürecinde çocuğun bir dersi daha dikkatli takip etmesini sağlayan unsurlardan birisi de öğreneceği bilgi veya beceri çocuğa ne fayda sağlayacağı konusunda bireyi hedeften haberdar etmektir. Hedeften haberdar edilme ile çocuk o derste kendisine fayda sağlayacak unsurların farkına vardığı zaman ders sürecine aktif katılım sağlaması da sağlanmış olur. Çocuğun edindiği bilgi becerilerin günlük hayat içerisinde karşılaştığı bazı sorunların çözümü konusunda fayda sağladığı söylenebilir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı toplumsal hayatta bireyin uyumunu sağlayarak toplumsal uyum konusunda bireye fayda sağlamaktadır. Geleneksel eğitim sisteminde öğrencilere kazandırılan bilgiler okul ortamı dışında kendisine fayda sağlamadığı düşüncesinden dolayı geleneksel eğitim sisteminde öğrencilerin öğrenecekleri bilgi becerilere karşı güdülenmeyi sağlamak zordur. Sosyal bilgilerin faydası ile ilgili 7K11 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde öğrendiğimiz bilgiler bizim karşılaştığımız sorunlarda karşısında onları nasıl çözeceğimizi konusunda faydalı bir derstir. Örneğin; Sosyal bilgiler dersinde haklarımızı öğreniyoruz ve bunlar bize günlük hayatta fayda sağlıyor. Sosyal bilgiler dersinde doğru iletişim konusunu öğreniyoruz ve toplum içerisinde diğer insanlarla konuşurken bunlardan faydalanabiliyoruz. Teknolojik aletlerin bilinçli kullanımı konusunda Sosyal Bilgiler bize faydalı olmaktadır. Sosyal bilgiler bizi doğru meslek seçimi konusunda da bilgilendirmektedir. Sosyal bilgiler bize büyüdüğümüzde fayda sağlayacak bilgiler öğretmektedir.”

Sosyal bilgiler dersi öğrencilere okul ve sınıf atmosferi içerisinde sorumluklar yüklemektedir. Çocuğa yüklenen bu sorumluklar çocuğun kendini değerli hissetmesini sağlamaktadır. Sosyal bilgiler dersi çocuğu toplumsal hayat içerisinde evinde ve yaşadığı çevrede birey olarak sorumlulukları olduğu konusunda bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Çocukların sorumluluk duygusunu kazanması büyüdüğünde ailesine ve çevresine faydalı bir birey olarak yetişmesi konusunda da önemlidir. Sosyal bilgilerin bireye kazandırmayı amaçladığı sorumluluk konusunda 6E10 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersi okulda ve yaşadığımız çevrede yapmamız gereken sorumluluklarımız olduğunu öğretiyor. Okulla ilgili

sorumluluklarımız olarak ödevleri yapmamız ve okulun kurallarına uymamız gibi sorumluluklarımız vardır. Ailemize karşı evimizde odalarımızı toplamak gibi sorumluluklarımız vardır.”

Sosyal bilgiler bireyin hem okul içinde hem de yaşadığı toplumsal hayatı içerisinde empati becerisini kazanarak sorun yaşadığı kişileri anlamak için kendisini onların yerine koyarak olaylara onların açısından bakmasını sağlamayı amaçlayan bir bilim dalıdır. Empati becerisi bireyin karşılaştığı iletişimsel sorunların çözümü konusunda fayda sağlamaktadır. Empati konusunda 7E8 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Bir gün arkadaşım ile piknik yapalım dedim arkadaşım ile yapmayalım dedi tartıştık. Arkadaşım ile konuşmadık ve ben çok üzuldüm. Arkadaşım sonradan beni aradı ama ben ona çok kırıldığım için onun telefonlarını açmadım. Sosyal bilgiler dersinde empati kavramını öğrendim. Okuldan eve gidince o arkadaşımı arayarak özür diledim ve arkadaşım ile tekrar barıştım.”

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bireyin ihtiyacı olan becerilerle donatmayı amaçlamaktadır. Çocuğun okul kültürü içerisinde arkadaşları ve öğretmenleri ile doğru iletişim kurabilmesi hem okulu sevmesi hem de öğretilen bilgilere karşı daha da güdülenmesini sağlar. Sosyal bilgilerin bireye kazandırdığı iletişim becerisi ile ilgili 7K8 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde iletişim engelleri ile ilgili bilgiler öğrenmiştim. Bu iletişim engellerinden biri olan sen dilini birçok insan kullanıyor. Sen dili ile konuşarak suçlayıcı dil kullanan insanlarla karşılaşıyordum ama ben bunun sen dili olduğunu sonradan Sosyal bilgiler dersinde öğrendim. Örneğin; bir gün evdeydim odamda ders çalışıyordum susamıştım mutfağa su içmeye gittim suyum içtim ama biraz su bardakta kalmıştı ve o kalan su yere döküldü annem bana sen hiç dikkat etmiyorsun. İnsan bu kadar dikkatsiz olamaz dedi. İşte bu annemin bana söyledikleri sen dili oluyor bunlar beni çok üzüyor. Bir gün arkadaşıma misafirlığe gittim, odasında oyun oynadık ve ders çalışmıştık oda biraz dağılmıştı. Arkadaşımın annesi odayı dağınık halde görünce ona arkadaşıma sen çok dağınıksın ve hiç dikkat etmiyorsun gibi sen dili olan suçlayıcı bir dille konuşmuştu bunlar arkadaşımı çok üzmüştü.”

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin çoğunluğu sosyal bilgiler dersi sayesinde toplumsal rollerin farkında olduklarını, küresel problemlerin çözümüne yönelik davranış geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konudaki görüşünü 6E9 şöyle belirtmiştir:

“Sosyal bilgiler bana paylaşmanın önemini anlatıyor. Bizden önce yaşamış atalarımıza baktığımızda yardımsever insanlarmış. Örneğin; Atatürk yardımsever bir insanmış. Yaşadığımız çevrede yaşlı insanlar varsa onlara bazı işlerinde yardım etmeliyiz. Çünkü bizde yaşlanacağız bize de yardım etmelerini istiyorsak yardımlaşmayı unutmamalıyız.”

Katılımcıların sosyal bilgiler ile ilgi kompozisyonlarını incelediğimizde “Tarih” temalı kompozisyonlarda tarihi ile ilgili gurur duyma ve övünme temasını görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı tarihi konulara yer vererek çocuklarda tarih ile ilgili bir bilinç oluşturmayı hedefler. Tarih bilincini aşılama toplumun bir parçası olarak çocukları vatanını ve milletini seven bireyler olarak yetiştirmek açısından önemlidir. Sosyal bilgiler Türklerin Orta Asya tarihinden başlayarak günümüze kadarki yaşayışları ile ilgili çocuğa bilgiler vererek çocukta milli tarih bilinci oluşturmayı hedefler. Tarihte yaşanmış gurur duymamızı ve övünmemizi sağlayan olaylar çocuklarda tarihi konulara karşı bir ilgi uyandırır. Bu gurur duyma ve övünmeyi sağlayan olaylar çocukta tarihine aitlik hissetmesini sağlamakla birlikte kendisinin de onları model alarak ülkesi için çalışmasını sağlayabilir. Sosyal bilgiler çocuğa tarihle ilgili gurur duymasını sağlayan olaylar konusunda bilgilendirmesi çocuğun kendi hayatında ümitsizliğe düşmeyerek ülkesi için başarılı işler yapabileceği fikrini aşılabilir. Gurur duyma ve övünme ile ilgili 7E12 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde tarihte yaşanmış birçok olay öğrendik. Benim dikkatimi Osmanlı devleti dönemindeki olaylar çekti. Çünkü o zamanda üç kıtaya hükmetmişiz. Düşmanlara karşı büyük zaferler kazanmışız. Örneğin; tarihin en kısa süren savaşını yaparak kazanmışız. Fatih Sultan Mehmet çok uzun süre yaşamış olan Bizans Devleti’ni yıkarak İstanbul’u alması çok büyük bir başarıdır. Bunun gibi birçok başarılar kazanmışlar.”

Gurur duyma ve övünme temalı kompozisyonlar incelendiğinde 6K9 katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Bizim birçok tarihi eserlerimiz vardır. Cami, hamam, medrese, köprü, çeşme ve han tarihi eserlerimizin bazılarıdır. Bizim tarihi eserlerimiz başka milletlerin tarihi eserlerine benzemez çok güzeldir.”

Tarih temalı kompozisyonlara baktığımızda bazı katılımcıların fedakârlık temasına vurgu yaptıkları görülür. Okul kültürü çocuğa bazı sevdiği aktivitelerden fedakârlık yapmaları gerektiği konusunda bir bilinç kazandırmaktadır. Okul ortamında veya sınıf ortamında çocuğa bazı konularda fedakârlık yapması gerektiği konusunda yönlendirici olmaktadır. Sosyal bilgiler bireyi ailesi, vatani ve milleti konusunda gerektiğinde canını dahi feda etmiş tarihteki büyük kahramanları örnek göstererek o kahramanları kendilerine örnek almalarını gerektiğinde kendilerinin de fedakârlık yapması konusunda bilinçlendirmektedir. Devletlerin eğitim-öğretim hedeflerine baktığımızda da ülkesi ve içinde yaşadığı toplum için fedakârlıklarda bulunan ülkesinin gelişimi için kendisinin gelişmesi gerektiği ve bu gelişim sürecinde de hayatında bazı fedakârlıklarda bulunması gerektiği bilincini bireylere aşlamayı hedefler. Fedakârlık temalı kompozisyonlardan 7E2 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Osmanlı askerleri devletleri için çok savaşmışlar her şeyini feda etmişler. Osmanlı Devleti çok asker kaybetmiş ama yine de vazgeçmemiş. Bazı savaşlarda kaybetmişler bazı savaşları kazanmışlar. Osmanlı askerleri vatani için canını feda etmiş. Osmanlı askerleri kahraman bir askerdir.”

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı çocuklarda tarihsel bilinç oluşturarak önceden yaşanmış olayları öğrenerek bu olaylardan ders çıkarmayı hedeflemektedir. Öğrencilerde tarihsel bilinç oluşturulması geçmiş ile günümüzün ilişkilendirerek ülkesi için daha bilinçli etkin vatandaşlar yetiştirme süreci için çok önemlidir. Sosyal bilgilerin bireylerde geçmişi daha iyi anlaması ve anlamlandırarak tarihte yaşanmış olaylardan dersler çıkarmayı da sağlar. Öğrenciler tarihsel bilince sahip olursa yetişkin bir birey olduğunda da yaşanan olayları daha iyi yorumlayarak bu olaylara karşı nasıl tepki vermesi gerektiği konusunda da becerilerini geliştirebilir. Sosyal bilgilerin bireye aşladığı tarihsel bilinç çocuğun sadece yakın çevresindeki olaylara karşı tavrını biçimlendirmekle kalmayarak dünyanın farklı yerlerinde yaşanan olaylara karşı olan tavrını da biçimlendirdiği görülmektedir. Tarihsel

bilinç temalı katılımcılardan 6E11 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersi tarihi konuları bize anlatıyor. Tarihi olayları sosyal bilgiler dersi sayesinde anlayabiliyoruz. Tarihte yaşadığımız topraklar için kendilerini feda eden fedakârlar insanları tanımamızı sağlıyor.”

Katılımcıların kompozisyonlarını incelediğimizde “Aşinalık” temasının Sosyal Bilgiler dersinde işlenen konuların çocukların zihninde yer ettiğini aşına oldukları görülüyor. Bunun yanında sosyal bilgiler ders kitabında gördükleri konuların ve görsellerin kendilerinde aşinalık oluşturduğu söylenebilir. Sosyal bilgilerde gördükleri konularla ilgili okudukları bazı kitaplarda da gördükleri için o konu ile ilgili bir aşinalık olduğu görülmektedir. Bazı katılımcıların ise sosyal bililerde öğrendikleri bazı gelenek ve göreneklerin günlük hayatta da gördükleri için gelenek ve görenekler konusunda bir aşinalık olduğu ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler dersinde materyal kullanmanın dersteki konuların hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bazı katılımcıların kompozisyonları materyallerine yapmış oldukları vurgu bunu desteklemektedir. Bazı katılımcılarda sosyal bilgilerine karşı olan aşinalığın başka derslerde de gördükleri ortak konular olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ders süreci içerisinde öğrencilerin araştırdıkları proje ödevlerini araştırırken sosyal bilgiler konularına karşı bir aşinalık olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgilerde işlenen konular ile ilgili günlük hayatta yakın çevresinde veya dünyanın farklı yerlerinde yaşanan olaylarla ilişkilendirmesi sosyal bilgiler dersindeki konulara karşı bir aşinalık oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde işlenen konularla ilgili çevresindeki kişilerin anlattıkları bu konulara aşına oldukları gözlemlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler haklarını ve sorumluluklarını öğrenerek bunları günlük hayatlarında karşılaştığı durumlarda kullanması bu konulara karşı bir aşinalık oluşmasında etkilidir. “Aşinalık” temalı kompozisyonlardan 7K6 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler kitabının birçok yerinde bayrak görüyoruz. Tarihte kurulmuş diğer devletleri işlerken bayraklar var. Örneğin; Osmanlı Devleti’ni işlerken Osmanlı Devleti’nin bayrağını görmüştüm şimdiki

bayrağımıza çok benziyor. Okul dışında da birçok yerde bayrağı görüyorum.”

Sosyal bilgiler dersinde çokça yer verilen coğrafya konularına çocukların aşına olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinde gördükleri doğal oluşumları günlük hayatta da çok gördükleri için bunları ders ile ilişkilendirmelerinin bu aşinalıkta etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin bu doğal oluşumları daha çok görmelerinden dolayı aşinalıklarının daha fazla olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler dersinde işlenen doğal oluşumlarla ilgili aşinalık temalı 6E10 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler denilince aklıma doğal oluşumlar geliyor. Çünkü sosyal bilgiler derslerimizde bu konuyu çok gördük. Birde sosyal bilgiler öğretmenimiz doğal oluşumlardan dağ, ova ve göl gibi oluşumları yüzümüze ve elimize benzeterek açıklamıştı bende her elim baktığımda doğal oluşumlar aklıma geliyor. Köyüme gittiğimde dağ veya akarsu gibi doğal oluşumları görünce aklıma sosyal bilgiler dersinde anlatılanlar geliyor.”

Aşinalık temalı kompozisyonları incelendiğinde Atatürk ve Atatürkçülük konularına karşı bir aşinalık söz konusudur. Bu aşinalığın oluşmasındaki temel etmenlere baktığımızda sadece sosyal bilgiler dersi etkili değildir. Sosyal bilgiler dersinde çocukların gördükleri Atatürk ve Atatürkçülük konularını başka derslerdeki görsellerle veya konularla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili aşinalık temalı 7E12 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler denilince aklıma Mustafa Kemal Atatürk geliyor. Çünkü yedinci sınıfa kadar sosyal bilgiler derslerinde çok işledik. Başka derslerde de Atatürk ile ilgili bilgiler öğrendik. Ders kitaplarını açtığımızda resmini görüyorum. Sosyal bilgiler kitabının her yerinde Atatürk’ün resmi olmasından dolayı sosyal bilgiler denilince aklıma Mustafa Kemal Atatürk geliyor.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin kompozisyonlarını incelediğimizde merak temalı birçok konu işlendiği görülmüştür. Katılımcıların bahsettikleri merak teması aslında sadece sosyal bilgiler için geçerli değildir. Öğretim sürecinde bir derse başladığında ilk olarak anlatılacak konuya öğrencinin dikkati çekilmeye çalışılır. Öğretim ilkelerinden dikkat çekme ilkesi bir konunun öğretiminin ilk aşamasıdır.

Dikkat çekme aşaması ile öğrencide yeni işlenecek konuya karşı bir merak oluşturmaya çalışılmaktadır. Dikkat çekme sürecinde öğrencide konuya karşı bir merak oluşturulamazsa öğrenci o konuya karşı isteksiz olacaktır.

Merak uyandırılmadığında öğrenci o konuyu öğrenmek için çabalamayacaktır. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerde yeni öğrenilecek konulara karşı ilgi uyandırmanın en iyi yöntemlerinden biri de derse bir materyalle başlamaktır. Çocuğun bu materyalle günlük hayattaki yaşamında ne gibi bir ilişkisi olduğu konusunda çocukta bir merak oluşturulabilir.

Sosyal bilgiler dersinde özellikle tarihi konuları ve tarihi şahsiyetleri anlatırken onlar hakkında olaylar anlatılması çocukta bir merak uyanmasını sağlayabilir. Çevresinde bulunan tarihi eserler hakkında çocukta merak uyandırmak daha kolay olabilir. Çünkü çocuk günlük hayatında yaşadığı çevrede gördüğü tarihi eserleri merak etmektedir. Sadece tarihi eserler değil çevresinde gördüğü doğal unsurların oluşumunu çocuk merak ederek bunların oluşumunu anlamak ve anlamlandırmak isteyebilir. Derse başlarken çocuğun günlük hayatta aşına olduğu bir olayla derse başlamak çocukta derse karşı bir merak uyandırmaktadır. “Merak” temalı 6K8kodlu öğrencini görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler denilince aklıma derse gördüğümüz ve günlük yaşamda çok gördüğüm tarihi eserler geliyor. Çünkü bu tarihi eserlerin kim tarafından ve nasıl yapıldığını çok merak ediyorum ve öğrenmek istiyorum. Bazı tarihi eserler toprağın altında kalmış. Bunlar çıkarıldığında rengi ve şekli değişmeden kalıyor. Eskiden yaşayan insanların nasıl bu kadar sağlam yaptıklarını merak ediyorum. Müzeye gezmeye gitmeyi ve tarihi eserler hakkında bilgi almayı seviyorum. Ben hemen büyüyüp arkeoloji uzmanı olup bu tarihi eserleri araştırmayı istiyorum.”

Sosyal bilgilerde tarihi şahsiyetlere ait olaylar anlatılarak tarihi şahsiyetler de tanıtılmaya çalışılmaktadır. Öğrenciler tarihteki bazı devlet yöneticilerini merak ettiklerini ve onları tanımak istedikleri söylenebilir. Tarihi şahsiyetler konusunda merak temalı 6E3 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde Büyük Selçuklu Devleti’ni işlemiştik. Sultan Melik Şah’ı ve oğlu Sultan Sencer’i öğrenmiştik. Ben onları çok merak ettim onları araştırdım ve onlarla ilgili yeni bilgiler öğrendim.”

Eğitim-öğretim kurumlarının amacı çocuklara yeni bilgilerle donatarak onu toplumun faydalı bir üyesi yapmaktır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bireyi farklı yönlerden geliştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin kompozisyonları incelediğinde sosyal bilgilerin bireyi tarihsel bilgilerle donatarak çocuğun tarihsel algısını şekillendirdiğini görülür. Sosyal bilgilerin bireye yenim bilgiler kazandırması bireyin günlük hayatını etkileyerek onun hayata bakış açısını şekillendirir.

Sosyal bilgiler bireyin günlük hayatta karşılaşacağı problemlerin çözümü konusunda onun haklarını ona öğreterek bu hakları nasıl kullanacağı konusunda bireyi bilinçlendirmektedir. Bunun yanında günlük hayatta aşına olduğu bilgi sahibi olmadığı unsurlar konusunda sosyal bilgiler dersinde bilgilenmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bireye hem okul kültürü içerisinde hem de günlük hayatında ona fayda sağlayıcı yeni bilgilerle donatmaktadır. “Bilgi Edinme” temalı 7E8 kodlu öğrencinin görüşü şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde birçok yeni bilgi öğreniyoruz. Örneğin; ülkeleri, kıtaları ve okyanusları öğreniyoruz. Bilmediğimiz ülkeleri öğrenerek onların yaşam tarzlarını öğrenmek zevk verici. Sosyal bilgiler geçmişte yaşamış insanların yaşamları hakkında da bizi bilgilendirerek geçmişten günümüze değişen insan hayatları hakkında bizi bilgilendirmektedir. Sosyal bilgiler dersinde yeni bilgiler öğrenmek çok zevkli oluyor.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İlk basamakta katılımcıların karakalem çizimleri 10 farklı tema altında toplanmıştır. Katılımcıların ilk aşamada en fazla savaş temalı çizimler yaptıkları tespit edilmiştir. Araştırmamın ikinci aşamasındaki öğrenci kompozisyonları incelendiğinde de en fazla vurgu yapılan temanın savaş teması olduğunu görmekteyiz. Sosyal bilgiler algısına yönelik yapılan araştırmada katılımcıların sosyal bilgilerle en çok tarih temasını ilişkilendirmeleri araştırmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Öğrencilerin en fazla savaş temalı çizimler yapmasının

sebebi sosyal bilgiler öğretim programı içerisindeki tarihsel konuları işlerken tarihteki savaşların öğrencilerin zihinlerinde kalıcı olmasından kaynaklanmış olabilir. Öğrencilerin sosyal bilgilerdeki tarihi konularını öğrendiğinde geçmişindeki veya yakın çevresindeki duyduğu olaylar savaş teması konusunda çağrışım yapmış olabilir.⁹ Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler algısının incelendiği başka bir araştırmada ise bizim araştırma bulgumuzdan farklı olarak öğrencilerin sosyal bilgiler algısı en çok Türkiye ve Dünya haritası teması altında toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin en fazla işledikleri temalardan biride Türkiye ve Dünya haritaları olması ders işleme sürecinde kullanılan materyallerin öğrencilerde gizil bir öğrenme süreci oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu durum Sosyal bilgiler dersinde materyal kullanımının önemi göstermektedir.¹⁰

Yapılan kompozisyonlar ve görüşmeler analiz edildiğinde öğrencilerin sosyal bilgilere karşı ilgilerinin genel olarak pozitif yönde eğilim gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgilere karşı ilgilerinin olumlu yönde bir eğilim göstermesindeki sebeplere baktığımızda ders sürecinde anlatılan konuların anlaşılır olmasının yanında sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgileri günlük hayatta kullanmalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu görüş bu konuda yapılan araştırmaların sonuçları ile de benzerlik göstermektedir. Ortaokul 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgilere karşı tutumlarının orta düzey olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca bu tutum oranının sınıf düzeylerine göre değiştiğini tespit etmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgileri anlamlandırırken derse ait konu alanlarının bilincinde oldukları, sosyal bilgilerin bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik bazı bilgi, beceri ve değerleri edindirdiği, bilim, teknoloji ve sosyal değişme alanına ait bazı bilgileri kazandırdığı belirlenmiştir.¹¹

* Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kısmı sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgi ve becerileri günlük hayata aktaramadıklarını

⁹ Üztemur, Using Draw-Write-Tell Technique to Explore Middle School Students, 2017, s.290.

¹⁰ Üztemur ve Ekinci, Using Draw-Write-Tell Technique to Explore Middle School Students, 2020, s.285.

¹¹ Oğur, Altıncı Ve Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi, 2009, s.70.

belirtmişlerdir. Sosyal bilgilerin günlük hayata daha fazla aktarılmasını sağlamak için öğrencilerle okul içi ve okul dışı yapılacak etkinliklerle sosyal bilgilerin günlük hayata aktarılması sağlanabilir.

* Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler ne kadar daha fazla etkinlik yapılırsa dersi o kadar sevdiklerini ve dersi daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir. Bunun için sosyal bilgiler dersinde öğrenciyi aktif hale getirecek etkinliklerin artırılması önerilir.

* Öğrencilerin zihninde sosyal bilgiler konularını somutlaştırmak adına dersi işleme sürecinde materyal kullanımının artırılması önerilir.

Kaynakça

Alazzi, Khaled, Chiodo, John. J., Chiodo. "Students perceptions of social studies A study of middle school and high school students in Jordan". *International Journal of Scholarly Academic Intellectual Diversity*. 8/1 (2004): 3-13.

Barth, James. L., "Principles of social studies". *America, University press of America*. (1981).

Çekmez Erdem., Cemalettin Yıldız., Suphi Önder Bütüner. "Fenomenografik Araştırma Yöntemi". *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitim Dergisi*. 6/2 (2012): 77-102.

Çetin, Şefika. "İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algılarının İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, 2016.

Demirbaş, Hatice., Ece, Bekaroğlu. "Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları Ve Alınacak Önlemler". *Kriz dergisi*. 21/1 (2013): 11-24.

Dinç, Erkan., Servet, Üztemur. "Türkiye’de Sosyal Bilgiler Ve Tarih Eğitiminde Müzeler Ve Tarihi Mekânlardan Yararlanmaya Yönelik Araştırmaların İçerik Analizi". *Milli Eğitim Dergisi*. 46/214 (2017): 61-84.

Gömlüksiz, Mehmet Nuri., Ayşe Ülkü, Kan., Ümmühan, Öner. "İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14/2 (2012): 419-436.

Kızıl, Ömür., Cengiz, Dönmez. "Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri Ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi". *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*. 2/4 (2017): 207-239.

McWhirter, J. M., Collins, M., Bryant, I., Wetton, N. M., Bishop, J. Newton. "Evaluatingsafe İn The Sun', A Curriculum Programme For Primary Schools". *Health Education Research*. 15/2 (2000): 203-217.

Oğur, Muhammet. "Altıncı Ve Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2009.

Ültay, Esra., Necla, Usta., Tuğçe, Dönmez, Durmuş. "Eğitim Alanında Yapılan Zihinsel Model Çalışmalarının Betimsel İçerik Analizi". *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. 31/1 (2017): 21-40.

Üztemur, Servet., Erkan, Dinç, Hüsameddin, Ekinci. "Using Draw-Write-Tell Technique to Explore Middle School Students' Conceptions of the Social Studies Course". *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*. 11/2 (2020): 280-305.

Zhao, Yali., John D, Hoge. "What Elementary Students And Teachers Say About Social Studies". *The Social Studies*. 96/5 (2005): 216-221.